

В.Б. КОНОВАЛОВА, канд. пед. наук, доц., НТУ «ХП»;
В.М. МИРОШНИЧЕНКО, канд. філол. наук, доц., НТУ «ХП»

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглянуто особливості формування комунікативної компетенції студентів у контексті крос-культурної комунікації. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: комунікативна компетенція, крос-культурна комунікація, неперервна комунікація.

Вступ. Стрімкий розвиток міжкультурних зв'язків України з європейськими державами створив умови для тісного співробітництва в економічній і політичній сферах, а також посприяв оновленню і розвитку освітньої системи на теренах нашої держави. Прогресивний рух культурного й освітнього інтеграційних процесів до європейського простору зорієнтовує середню та вищу освіту України на встановлення міжкультурних зв'язків, головними елементами яких є мова і культура. Зв'язок мови і культури на сьогоднішній день є необхідною складовою повноцінного розуміння під час крос-культурного спілкування, взаємного обміну соціокультурними знаннями і, врешті-решт, формування уявлень про менталітет країни загалом [1, с. 96-99]. Більшість учених сучасності наголошує на необхідності вивчення мови через культурне збагачення, оскільки культура розширює межі світобачення, додаючи до мовного світу яскравого різноманіття явищ історичного характеру, відбиваючись у мовних поняттях і даючи змістовну інформацію про лінгвокраїнознавчий досвід [2, с. 5]. Мова ж, у свою чергу є знаковим відображенням культури, сукупністю людського досвіду у виробничій, суспільній і духовній сферах людини [9, с. 5]. У ній відображено результати людської діяльності, закріплено спосіб життя, традиції, звичаї, національні цінності. Усе це дає підстави говорити про наявність культурного компонента як складової, що забезпечує відтворення національного характеру народу. Більш очевидним видається і факт культурної регуляції суспільних відносин, завдяки чому можливе встановлення крос-культурних контактів між країнами та континентами [4, с. 156].

Метою даної статті є розгляд особливостей формування комунікативної компетенції студентів у контексті крос-культурної комунікації з огляду на те, що реалізація крос-культурних взаємин можлива лише тоді, коли іноземна мова вивчатиметься за допомогою культури, оскільки остання сприяє глибшому проникненню в розуміння ментальності на фо-

нетичному, лексичному і граматичному мовних рівнях.

Основні результати дослідження. На сучасному етапі розвитку крос-культурних відносин гостро постає питання розроблення методів і прийомів викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах [4, с.233]. Проблема стосується не лише наявності мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок, а й уміння послуговуватися мовою в комунікативних ситуаціях. У педагогічному вимірі XXI століття недостатньо лише володіти мовним багажем, важливо знати, яким чином можна його застосувати. На жаль, зміст сучасних освітніх програм з іноземної мови орієнтовано здебільшого на розширення інформаційного простору, аніж на використання знань, тому студенти все частіше натрапляють в іншомовному середовищі на проблему спілкування з іноземцями у спонтанних, заздалегідь не спланованих ситуаціях. Недостатній рівень культурних знань, що передбачає розуміння національні уподобання, модель поведінки, притаманну лише для визначеної групи суб'єктів, особливості світобачення іншомовного громадянина, стереотипність мислення, устанавлюють комунікативний бар'єр, викликаючи серйозні непорозуміння між суспільствами. Наприклад, американському спілкуванню притаманна «етикетна посмішка», що є вже візитівкою нації, так би мовити способом прояву позитивно налаштованого ставлення до навколишніх. Або, можна навести такий приклад, використовуючи лексику заняття з англійської мови, коли викладач, говорячи англійською мовою та періодично запитує: *Do you understand me?*, тобто *Ви мене розумієте?* Граматично це питання є правильним, але британський студент це зрозумів би як натяк на неспроможність усвідомити сутність питання, оскільки фраза має прихований зміст, що можна витлумачити як *Чи ви загалом розумієте про що йде мова?*. В окресленій ситуації доцільно поставити запитання такого характеру: *Have you caught the idea?*, дослівно *Чи усвідомили ви ідею?*, тобто *Чи Ви розумієте поставлене запитання*. Саме тому програма навчання іноземної мови має знайти новий фундамент, який би допоміг реалізувати мовний потенціал у багатокультурному суспільстві повною мірою, сприяючи подоланню перешкод на шляху розуміння іншомовного матеріалу [8, с. 13]. Отже, на думку багатьох учених сучасності, освітня програма з іноземної мови має ґрунтуватися на культурній основі, а розвиток комунікативних навичок повинен відбуватися через «занурення» в культуру іншої країни, поглиблення лінгвокраїнознавчих знань з предмета [6, с. 301].

Методи і прийоми навчання іноземної мови в межах крос-культурного підходу досліджували такі вчені, як Н. Галькова, Г. Єлізарова, В. Маслова, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова та ін. У форматі окресленого підходу важливою стала думка науковців про необхідність навчання іноземної мови через вивчення елементів культури, що знаходить своє відображення в роботах Н. Бібік, О. Есперсена, Р. Ладло, Ю. Пасова,

П. Сисоєва, В. Сластьоніна, О. Тернопільської та ін. Так, Ф. де Соссюр вважав мову соціальним продуктом, що забезпечує функціонування мовленнєвої діяльності. Не уявляє собі процес оволодіння іноземною мовою без розширення культурного світогляду і Ю. Пасов, оскільки, на думку вченого, іншомовна культура надає знання про систему цінностей народу, мовні особливості, збагачуючи тим самим внутрішній світ особистості. Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями щодо мовної освіти, навчання іноземної мови має ґрунтуватися не на знаннєвому накопиченні інформації, а на спроможності реалізувати потенціал іншомовного спілкування [5, с. 47]. Найефективніше комунікація відбувається завдяки поєднанню знань, умінь і навичок з інформацією культурологічного характеру, до складу якої входять ознайомлення зі способом життя, стилем мислення, особливостями вербального і невербального спілкування. З цією думкою погоджується і П. Сисоєв, який стверджує, що навчання культури має бути основою навчання мови, оскільки співвідносячи схожість і розбіжності культурних спільнот Батьківщини та іншої країни, людина розширює країнознавчий простір, починає швидше орієнтуватися у багатокультурному суспільстві, що значно полегшує спілкування з однолітками іншої країни, сприяючи комунікативній розкнутості. Безперечним фактом є те, що мова, як відображення культури, проявляється у спілкуванні.

Таким чином, особливої актуальності набуває контекст міжкультурної комунікації. Власне термін «міжкультурна комунікація» використовується на позначення комплексу процесів та явищ, що виникають та протікають під час або як наслідок реального чи гіпотетичного спілкування представників різних культур [3, с. 41-47]. У зв'язку із цим можна також виділити термін «культурологічна свідомість» («cultural awareness»), який, на думку Баррі Томаліна та С'юзен Томілескі, має включати такі важливі моменти:

- усвідомлення власної культурологічно-зумовленої поведінки;
- усвідомлення культурологічно-зумовленої поведінки інших;
- здатність пояснити власну точку зору стосовно своєї культурної приналежності.

Розвиток крос-культурних комунікативних навичок на сучасному етапі передбачає розвиток комунікативної компетенції студентів через невербальну поведінку. Однією з ефективних методик розвитку культурної грамотності, відчуття реалій життя носіїв іноземної мови є застосування анкети. Першим кроком до виконання такого виду діяльності є складання питань, на які відповідатимуть студенти. Анкетой, поданою нижче, можна користуватися в якості прикладу:

- *How do you say 'No' without speaking?* (Як можна сказати «Ні», не кажучи ані слова?);
- *When you meet a friend (a teacher) in the street, how do you greet him?*

(Коли Ви зустрічаєте друга (викладача) на вулиці, як Ви вітаєтесь?);

– *When you are talking to someone you know well (you don't know), how close do you stand?* (Коли Ви говорите до когось, кого Ви добре знаєте (погано знаєте), наскільки близько Ви стоїте біля цієї людини?);

– *What gestures do you use to indicate the following:*

a) *it's OK;*

b) *come here;*

c) *go away;*

d) *it's expensive?*

(Якими жестами Ви користуєтесь, щоб показати таке:

a) усе добре;

б) іди сюди;

в) іди геть;

г) це дорого);

– *How do you stop a taxi?* (Як Ви зупиняєте таксі?);

– *How do you show that you are listening to and agree with what someone is saying?* (Як Ви показуєте, що Ви слухаєте когось чи погоджуєтесь із тим, що хтось каже?);

– *What gesture do you use when you are eating (talking on the telephone, tired)?* (Якими жестами Ви користуєтесь під час їжі (телефонних розмов, втоми)?).

Відповідаючи на питання, студенти можуть розпочати дискусію, в якій викладач зможе загострити їхню увагу на значенні зорового контакту, виразу обличчя, різноманітних жестів для привітань (наприклад, потиск рук, обійми) тощо. Крім того, завдання такого типу дають можливість дізнатися більше про культуру країни, мова якої вивчається, а також підвищити власний рівень мовної компетенції.

Висновки. Таким чином, сучасна методика навчання іноземним мовам усе частіше звертається до вербальних та невербальних засобів комунікації як найяскравішого культурного прояву поведінки людини. Загальновідомим є той факт, що комунікацію, мову та культуру не можна розділяти у навчальному процесі. Щоб ефективно спілкуватися англійською мовою, необхідно знати культурно орієнтовані моделі вербальної та невербальної комунікації, якими користуються носії англійської мови. Отже, формування правильної вербальної та невербальної поведінки у студентів дозволяє їм вільно орієнтуватися у тій чи іншій соціальній ситуації, виражати власні думки та вподобання, а також правильно оцінювати культурні реалії іноземної мови, що вивчається.

Список літератури: 1. *Анисимова А.И.* Семантические особенности некоторых английских прилагательных в кросс-культурном контексте / А.И. Анисимова // *Англистика та американістика*. – Д.: Вид-во Дніпропетров.нац. ун-ту, 2005. – Вип. 2. – С. 96-99. 2. *Анисимова А.И.* Основные тенденции в обучении иностранным языкам / А.И. Ани-

симова // Сучасні стратегії навчання іноземним мовам : Тези доповідей. – Д.: Пороги, 2008. – С. 5-6. **3.** *Коптельцева Г.В.* Межкультурная компетенция в преподавании иностранных языков: подходы, проблемы, перспективы / Г.В. Коптельцева // *Англістика та американістика*. – Д.: Вид-во Дніпропетров. нац.ун-ту, 2004. – Вип. 1. – С. 41-47. **4.** Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт. : *С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей* (керівники), *Ю.В. Головач* та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – К. : Британська рада, 2001. – 245 с. **5.** *Canale M.* Theoretical basis of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale, M. Swain // *Applied Linguistics*. – V. 1. – 1980. – P. 1-47. **6.** *Greenhall S.* Saying in without words: socio-cultural competence for low level learners / S. Greenhall // *IATEFL-Hungary Newsletter*, 1995. – № 8. – P. 8-10. **7.** *Leki I.* Academic Writing: techniques and tasks / I. Leki. – New York : St. Martin's Press, 1989. – 372p. **8.** *Seryakova I.* Nonverbal communication: an issue to be taught or ignored? / I. Seryakova // *IATEFL-Ukraine Newsletter*, 1998. – № 13. – P. 12-14. **9.** *Tomalin B.* Cultural awareness / B. Tomalin, S. Stempleski. – Oxford University Press, 1996. – P. 5.

Надійшло до редколегії 10.04.2013.

УДК 378:37.032+316.46

Крос-культурний підхід у викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі / В.Б Коновалова, В.М. Мирошниченко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2013. – № 69(1042). – С. 57-61. Бібліогр.: 9 назв.

Рассмотрены особенности формирования коммуникативной компетенции у студентов в контексте кросс-культурной коммуникации.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, кросс-культурная коммуникация, невербальная коммуникация.

The article deals with the peculiarities of communicative competence of the students in terms of cross-cultural communication.

Key words: communicative competence, cross-cultural communication, non-verbal communication.